

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący)

SSN Zbigniew Puskarski (sprawozdawca)

SSN Paweł Wiliński

Protokolant Emilia Bieńczak

w sprawie **P. C.**

skazanego za czyn z art. 209 § 1a k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

na posiedzeniu w dniu 10 maja 2023 r.

kasacji Prokuratora Generalnego wniesionej na korzyść skazanego

od wyroku Sądu Rejonowego w Zwoleniu

z dnia 6 października 2021 r., sygn. akt II K 153/21,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Zwoleniu.**

UZASADNIENIE

P. C. został oskarżony o to, że w okresie od października 2020 r. do 19 maja 2021 r. w Z., woj. [...], uchylał się od wykonywania obowiązku alimentacyjnego na rzecz syna S. C. oraz córki N. C. określonego co do wysokości wyrokiem Sądu Rejonowego w Z. III Wydział Rodzinny i Nieletnich z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie o sygn. III RC [...] na łączną kwotę 550 zł, wskutek czego powstały zaległości alimentacyjne stanowiące równowartość co najmniej trzech świadczeń okresowych, przez co naraził ich na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. o popełnienie czynu z art. 209 § 1a k.k.

Sąd Rejonowy w Z. wyrokiem z dnia 6 października 2021 r., sygn. akt II [...], oskarżonego P. C. uznał za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu i na podstawie art. 209 § 1a k.k. wymierzył mu karę 10 miesięcy pozbawienia wolności. Zwolnił oskarżonego w całości od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych.

Wyrok ten uprawomocnił się w dniu 14 października 2021 r. bez postępowania odwoławczego. Obecnie został zaskarżony w całości kasacją wniesioną na korzyść skazanego przez Prokuratora Generalnego, który zarzucił: „I. rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa procesowego, a mianowicie art. 366 § 1 k.p.k. oraz art. 368 § 1 k.p.k., polegające na, prowadzącym do sytuacji tożsamej z oddaleniem wniosku dowodowego, zaniechaniu podjęcia decyzji co do wniosku dowodowego złożonego przez oskarżonego w piśmie z dnia 9 lipca 2021 r. o dopuszczenie dowodów z dokumentów na okoliczność braku możliwości podjęcia pracy zarobkowej w okresie objętym zarzutem z art. 209 § 1a k.k., co skutkowało pominięciem istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności, których dotyczył wadliwie potraktowany wniosek, a w konsekwencji nierozważeniem, na płaszczyźnie zaniechania wykonywania przez oskarżonego obowiązku alimentacyjnego, jego możliwości zarobkowych w okresie od października 2020 r. do 19 maja 2021 r., obejmującym też odbywanie przez niego kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego;

II. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa procesowego, a mianowicie art. 7 k.p.k., art. 366 § 1 k.p.k. oraz art. 410 k.p.k., polegające na zaniechaniu wszechstronnego rozważenia wszystkich przeprowadzonych dowodów i wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy w wyniku dokonania dowolnej oceny wyjaśnień P. C. w zakresie wskazanych w nich obiektywnych przyczyn niewywiązywania się przez niego z obowiązku alimentacyjnego względem dzieci, w następstwie czego nie wyjaśniono i nie uwzględniono istotnych okoliczności w zakresie strony podmiotowej przypisanego oskarżonemu przestępstwa niealimentacji, które może być popełnione jedynie umyślnie oraz również dowolnej oceny zeznań świadków S. C. i M. S., prowadzącej do przypisania oskarżonemu przestępstwa w typie kwalifikowanym z art. 209 § 1a k.k., ze względu na skutek w postaci narażenia na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, na wystąpienie którego nie wskazują wymienione zeznania, podczas gdy kompleksowa i prawidłowa ocena wymienionych dowodów, wskazująca również na potrzebę uzupełnienia materiału dowodowego, winna prowadzić do wniosku, iż nie mają one jednoznacznej wymowy, pozwalającej na przypisanie oskarżonemu winy”.

Podnosząc powyższe wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Z. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest oczywiście zasadna, co przy zastosowaniu art. 535 § 5 k.p.k. skutkowało uwzględnieniem jej w całości na posiedzeniu bez udziału stron. W obu zarzutach skargi trafnie bowiem podniesiono w niej rażące naruszenie przez Sąd orzekający wskazanych przepisów postępowania, zaś w części motywacyjnej akcentowano, z powołaniem się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, że dla skazania za przestępstwo niealimentacji określone w art. 209 § 1 k.k. nie wystarczy samo potwierdzenie, że oskarżony nie płaci alimentów, do których łożenia był zobowiązany, lecz konieczne jest równoczesne ustalenie, iż od tego obowiązku „uchyla się”, przy czym uchylanie się od obowiązku łożenia na rzecz osoby uprawnionej do alimentów zachodzi wtedy, gdy zobowiązany mając obiektywną możliwość wykonywania tego obowiązku, nie dopełnia go ze złej woli. W szczególności ma to miejsce wtedy, kiedy wykazuje negatywny stosunek psychiczny do wykonywania ciążącego na nim obowiązku, co sprawia, że mimo obiektywnej możliwości jego wykonania, obowiązku tego umyślnie nie wypełnia, gdyż wypełnić go nie chce lub też lekceważy. Ten negatywny stosunek psychiczny winien być przy tym wykazany stosownymi dowodami. W przypadku M. C. nie można jednak przyjąć, że tak się stało.

Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego (dokumentacji nadesłanej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Z., zeznań świadków, w tym uprawnionego do alimentów S. C., jak i M. S., matki dzieci z nieformalnego związku z P. C.) wynika, że od października 2020 r. skazany zaprzestał płacenia alimentów na rzecz dwojga dzieci, do czego był zobowiązany wyrokiem Sądu Rejonowego w Z.. Sam skazany w złożonych w dniu 22 czerwca 2021 r. wyjaśnieniach tego faktu również nie kwestionował. Wobec tego, jak już wyżej wskazano, w sprawie podstawowe znaczenie miało ustalenie, czy zachowanie oskarżonego można traktować jak „uchylanie się” od powyższego obowiązku.

W tym zakresie należy wskazać, że sam P. C., przyznając fakt zaprzestania płacenia alimentów od października 2020 r., wyjaśnił, że nastąpiło to „z przyczyn niezależnych”, mianowicie złamania w październiku 2020 r. palca z przemieszczeniem, wymagającego przeprowadzenia operacji, do której doszło w grudniu 2020 r. i założenia opatrunku gipsowego, co uniemożliwiało mu wykonywanie pracy zarobkowej (skazany z zawodu jest malarzem - tapeciarem), nadto odbywania od stycznia 2021 r. orzeczonej w innej sprawie kary 6 miesięcy pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, nakładającego na niego obowiązek przebywania w domu w godzinach określonych przez Sąd i utrudniającego także z tego powodu podjęcie pracy zarobkowej (k. 67-69 akt sprawy). Mimo braku

pisemnego uzasadnienia wyroku wypada przyjąć, mając na uwadze jego treść, że Sąd Rejonowy wyjaśnienia oskarżonego tłumaczącego, iż nie był w stanie płacić alimentów, uznał za niewiarygodne. Nasuwa to zastrzeżenia w sytuacji, gdy skazany podał konkretne okoliczności mogące rzutować na jego zdolność wywiązywania się z obowiązku alimentacyjnego wobec dzieci, zaś w toku postępowania nie przeprowadzono dowodów, które przeczyłyby jego wyjaśnieniom. Wymaga przy tym podkreślenia, że P. C. pismem z dnia 9 lipca 2021 r. (k. 89-90) zgłosił Sądowi Rejonowemu w Z. wniosek dowodowy o dopuszczenie dowodu z dokumentów (część z nich została przesłana wraz z wnioskiem - k. 91-94) na okoliczność „braku możliwości podjęcia pracy zarobkowej, a tym samym wywiązywania się z obowiązku alimentacyjnego w danym okresie”. Sąd przeprowadzając całe postępowanie dowodowe na jednej rozprawie w dniu 6 października 2021 r., w której skazany nie brał udziału, zaniechał, z rażącym naruszeniem art. 368 § 1 k.p.k., podjęcia decyzji co do wniosku dowodowego złożonego przez oskarżonego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że zaniechanie podjęcia decyzji co do wniosku dowodowego złożonego przez oskarżonego skutkuje naruszeniem art. 366 § 1 k.p.k. oraz art. 368 k.p.k. i w konsekwencji prowadzi do sytuacji tożsamej z oddaleniem wniosku dowodowego (zob. np. postanowienie z dnia 23 listopada 2004 r., V KK 199/04). Nabiera to istotnego znaczenia w aspekcie wskazanego przez Sąd Rejonowy w Z. na rozprawie w dniu 6 października 2021 r., po zamknięciu przewodu sądowego, określonego w art. 405 § 2 k.p.k. mechanizmu ujawnienia bez odczytywania wszystkich protokołów i dokumentów znajdujących się w aktach sprawy, podlegających odczytaniu na rozprawie, a które nie zostały ujawnione (k. 105). W kasacji zasadnie wskazano, że w świetle art. 405 § 3 pkt 1 k.p.k. protokołami i dokumentami, o których mowa w § 2, są protokoły i dokumenty wskazane przez prokuratora w akcie oskarżenia jako dowody, których przeprowadzenia domaga się on na rozprawie głównej, zaś w świetle art. 405 § 3 pkt 2 k.p.k. dokumentami podlegającym ujawnieniu bez odczytywania są dokumenty wskazane we wniosku dowodowym strony, który został uwzględniony. Należy zatem przyjąć, że tylko decyzja o dopuszczeniu dowodu z dokumentów zawnioskowanego przez stronę powoduje, iż dokumenty te podlegają ujawnieniu bez odczytywania i mogą zarazem stanowić podstawę dowodową wyroku. Natomiast fakt, że wniosek dowodowy nie został, jak w niniejszej sprawie, w ogóle rozpoznany pomimo jego złożenia i nie podjęto decyzji pozytywnej oznacza, że dokument (dokumenty) nie podlegały ujawnieniu w trybie art. 405 § 2 k.p.k. (zob. D. Świecki [red.] Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, LEX/el 2023; teza 19 do art. 405). Wobec tego wypada przyznać rację Autorowi kasacji, że zawnioskowanych przez ówczesnie oskarżonego do przeprowadzenia dowodów z dokumentów Sąd nie wprowadził *de facto* do materiału dowodowego w omawianej sprawie, naruszając tym samym w sposób rażący przepis art. 366 § 1 k.p.k. Z jego treści wynika, że przewodniczący rozprawie sędzia nie tylko kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, ale też baczy, by zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy. Wynika

z tego obowiązku wykorzystania wszystkich możliwości dowodowych, koniecznych dla dokonania opartych na prawdzie ustaleń faktycznych. Wspomniane uchybienie mogło mieć istotny wpływ na treść orzeczenia, a wniosek taki wypływa z analizy przedłożonych przez P. C. dokumentów, prowadzonej przy uwzględnieniu, iż przypisano mu popełnienie przestępstwa w okresie od października 2020 r. do 19 maja 2021 r. Wskazują one na to, że w dniu 11 października 2020 r. P. Cz. zgłosił się do Szpitalnego Oddziału Ratunkowego Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w K., gdzie stwierdzono u niego m.in. złamanie V kości śródreźcza lewego, założono opatrunek gipsowy i zalecono kontrolę w oddziale urazowo – ortopedycznym. W dniu 8 grudnia 2020 r. zgłosił się do Szpitala Specjalistycznego w R. z powodu zastarzałego złamania V kości śródreźcza lewego, skierowano go do oddziału ortopedii w dniu 10 grudnia 2020 r., jednak w tym dniu odmówiono mu przyjęcia do szpitala z powodu braku możliwości wykonania zabiegu „w dniu jutrzejszym”, zalecono zgłoszenie się w dniu 13 grudnia 2020 r. W okresie od 13 do 17 grudnia 2020 r. P. C. przebywał w szpitalu, w trakcie hospitalizacji przeprowadzono zabieg operacyjny – otwartej repozycji i stabilizacji złamania dwoma drutami, przy wypisie zalecono oszczędzający tryb życia. Wskazano także, iż w okresie od 13 grudnia 2020 r. do 10 stycznia 2021 r. P. C. jest niezdolny do pracy (karty informacyjna w kopercie oznaczona jako k. 94). Trzeba też uwzględnić, że w okresie od 26 października do 12 listopada 2020 r. skazany przebywał na kwarantannie domowej oraz że na mocy postanowienia Sądu Okręgowego w R. z dnia 22 stycznia 2021 r. sygn. akt III [...] P. C. udzielono zezwolenia na odbycie kary 6 miesięcy pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w miejscu stałego pobytu z określeniem krótkich przedziałów czasowych w poszczególnych dniach tygodnia, w których ma prawo oddalić się z miejsca stałego pobytu, związanych z odprowadzeniem i przyprowadzeniem dziecka do szkoły, zrobieniem zakupów, wykonywaniem spacerów z dzieckiem (k. 92). Koniec odbywania kary pozbawienia wolności w tym systemie przypadał na dzień 21 lipca 2021 r.

Należy również zaznaczyć, że we wspomnianym piśmie dnia 9 lipca 2021 r. P. C. wskazał, że w sprawie Sądu Rejonowego w Z. o sygn. II K [...] wykonanie orzeczonej wobec niego kary ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy zostało wstrzymane, bowiem z opinii biegłego z zakresu medycyny sądowej sporządzonej w styczniu 2021 r. wynikało, iż ze względów zdrowotnych nie może on wykonywać tej pracy.

Powyższe okoliczności, potwierdzające wyjaśnienia oskarżonego co do braku możliwości podjęcia pracy zarobkowej w okresie objętym zarzutem, najwyraźniej zostały pominięte przez Sąd orzekający w przedmiotowej sprawie, chociaż mogły

istotnie rzutować na możliwość przypisania mu odpowiedzialności karnej za występki z art. 209 § 1a k.k.

W drugim zarzucie kasacji zgłoszono też zastrzeżenia odnośnie do oceny przez Sąd *meriti* zeznań świadków, prowadzącej do ustalenia, że uchylając się od wykonania obowiązku alimentacyjnego skazany naraził osoby uprawnione na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. W istocie zbędne jest obecnie szersze odnoszenie się tej kwestii, skoro stwierdzenie wcześniej omówionego uchybienia było wystarczające dla uwzględnienia wniosku kasacji, tj. wydania orzeczenia kasatoryjnego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Jest zrozumiałe, że o ile wyżej przytoczone okoliczności Sąd orzekający uzna za sprzeciwiające się ustaleniu, że P. C. uchylał się od wykonania obowiązku alimentacyjnego, to nie będzie rozważał, czy swoim zachowaniem naraził osoby uprawnione na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Można jednak wspomnieć, że Autor kasacji, przytaczając zeznania świadków S. C. (podał, że uczy się zaocznie, a także pracuje, osiągając dochód w wysokości 2800 zł oraz że cyt. „pieniądze, jakie obecnie zarabiam wystarczają mi na moje wydatki, ale jak potrzebuję więcej to oczywiście mama mi daje” - k. 42; na rozprawie świadek podał, że zarabia 2500 zł miesięcznie - k. 104 odw.) i M. S. (według niej „N. i S. mają zapewnione podstawowe potrzeby życiowe” - k. 47), zbyt kategorycznie twierdzi, iż zeznania te przeczą tezie, że brak płatności ze strony skazanego naraził jego dzieci na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Należy bowiem mieć na uwadze, że nie uchyla bytu występkę z art. 209 § 1a k.k. fakt, że podstawowe potrzeby życiowe osoby uprawnionej są zaspokojone przez inną osobę, w tym współzobowiązaną do alimentacji (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1987 r., V KRN 54/87), co ma znaczenie zwłaszcza w przypadku nieosiągającej własnych dochodów N. C.. Tym niemniej przy ponownym rozpoznaniu sprawy kwestia narażenia osób uprawnionych na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych powinna zostać przez Sąd wnikliwie rozważona, oczywiście dopiero w razie ustalenia, że P. C. w okresie objętym zarzutem jednak miał możliwość wywiązywania się z obowiązku alimentacyjnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w wyroku.